

Wat bepaalt de conditie, en dus de waarde, van zegels? (12)

Bij het bepalen van de kwaliteit van de postzegels letten we op aspecten van de zegel zelf zoals gom, centrering, tanding, beschadiging, etc. en op aspecten van het stempel zoals compleetheit van stempel, dik vet of juist licht doorzichtig stempel. Maar ook het soort stempel kan bepalend zijn voor de kwaliteit. In Nederland was de gewoonte om telegramzegels te vernietigen door het aanbrengen van een ponsgat en later dagtekensempel. Maar, vooral in Engelstalige gebieden, was het gewoon om een apart stempel te gebruiken voor deze telegrafische afstempeling.

Telegrafische poststempels

Niet alleen in Nederland werd gebruik gemaakt van speciale telegram (telegraph) zegels. In vrijwel alle landen kwamen vroeger of later telegramzegels.

Waarin ons land verschilde met bijvoorbeeld Groot Brittannië en haar koloniën was het gebruik in die landen van speciale stempels voor afstempeling van de telegramzegels en -formulieren. Vaak werd hetzelfde stempel ook gebruikt voor postale doeleinden. Het kwam ook

voor dat gewone postzegels op telegramformulieren werden gebruikt en, eenmaal verwijderd van een telegramformulier is de gebruikte postzegel niet meer te onderscheiden van een postaal gebruikt exemplaar en zou daarom even aanvaardbaar moeten zijn.

Indiase hoge waarden die telegrafisch zijn gebruikt, worden vaak geïdentificeerd door hun afstempeling: drie concentrische bogen in de segmenten van de poststempel direct boven en onder de balken over het midden van de afstempeling die de datum van verzending bevat. In de catalogus wordt bijvoorbeeld voor India SG 147 (Edward VII, 25R) gemeld dat deze zegel voor een derde van de catalogus prijs (momenteel € 1000) kan worden gekocht als de postzegels is afgestempeld met een telegramannulering. Deze waardevermindering geldt ook voor alle andere waarden uit deze serie.

In het licht hiervan lijkt het vreemd dat de hoge waarden van Groot-Brittannië Koningin Victoria, die bijna uitsluitend werden gebruikt voor telegrafische of boekhoudkundige doeleinden, hoger geprijsd zijn dan de postaal gebruikte. Simpelweg omdat de kwaliteit van de telegrafische annulering superieur was aan de postale zou de prijs, die in de catalogus wordt gehanteerd, de prijs van telegrafisch gebruikte voorbeelden moeten zijn, omdat dit de enige manier is om 'goed gebruikt' zegels te vinden.

Waarschijnlijk heeft de overgrote meerderheid van de 'goed gebruikt' middelste waarden, van 4d. tot 2s., vroeger ook gehecht aan telegraafformulieren gezeten en vele zijn relatief gewoon in deze vorm.

Postaal stempel Telegrafisch

Vooraf de 1s. groen van de platen 5 en 6, zijn geen extra toeslag waard ten opzichte van de catalogusprijs, terwijl anderen, als de 2 ½ d. rooskleurige mauve of 9d. een

(aanzienlijke) extra toeslag verdienen op de in de catalogus vermelde prijs voor 'goed gecentreerd, licht gebruikt' exemplaren.

Er is wel eens opgemerkt dat een aantal vlakdruk uitgiften (steendruk, lithografie) van 1855-1887 hoger geprijsd zijn in de catalogus onder Groot-Brittannië dan bij sommige 'in het buitenland gebruikt' onderdelen. Een 1873-80 2 ½ d. rooskleurige mauve (SG 141) bijvoorbeeld, kost € 50 in de GB notering, maar 27 pond gebruikt in Suez, £ 24 in Constantinopel, £ 21 in Gibraltar en slechts £ 17 gebruikt in Malta. Dit is niet omdat er minder interesse in GB 'gebruikt in buitenland' maar omdat de prijzen gerelateerd zijn aan 'conditie goed' voor de betreffende uitgifte'.

2 ½ d. gebruikt
Groot Brittannië

Malta 'A25' afstempeling

Suez 'B02' stempel

GB postzegels die in Malta gebruikt zijn bijvoorbeeld, zijn over het algemeen vrij zwaar afgestempeld met het stempel 'A25' en de genoteerde prijs is voor een postzegel met deze afstempeling terwijl de prijs voor de in GB gebruikte versie voor een aanzienlijk beter afgestempelde postzegel is.

Telegramzegels in Nederland

Nadat in 1845 in Nederland de eerste telegraafverbinding was aangelegd, langs de spoorbaan tussen Amsterdam en Haarlem (een dienstverbinding voor de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij (H.I.J.S.M.)) kreeg in 1847 het publiek de mogelijkheid om ook gebruik te maken van deze telegrafische verbinding. Het succes is aanleiding om een landelijk telegraafnetwerk aan te leggen. Onder verantwoordelijkheid van de Rijkstelegraaf wordt in 1852 gestart met de dienst. Het

telegram is, vóór de uitvinding van de telefoon, de snelste manier om een 'bericht' over te brengen: binnen een kwartier is een binnenlands 'telegrafisch bericht' op zijn bestemming. In 1860 beschikken al 54 grotere plaatsen over een Rijkstelegraafkantoor die samen goed zijn voor 198.000 binnenlandse en 124.000 buitenlandse berichten. In 1877 neemt de Rijkstelegraaf proeven met een nieuwe uitvinding: de telefoon. Omdat

het aanbod voor telegrammen in kleinere plaatsen te gering is, zijn hier geen aparte telegraafkantoren. Een telefoontoestel met een rechtstreekse verbinding naar het

dichtstbijzijnde telegraafkantoor is de oplossing. Ook bewoners van kleine plaatsen kunnen daardoor van de telegraaf gebruik maken.

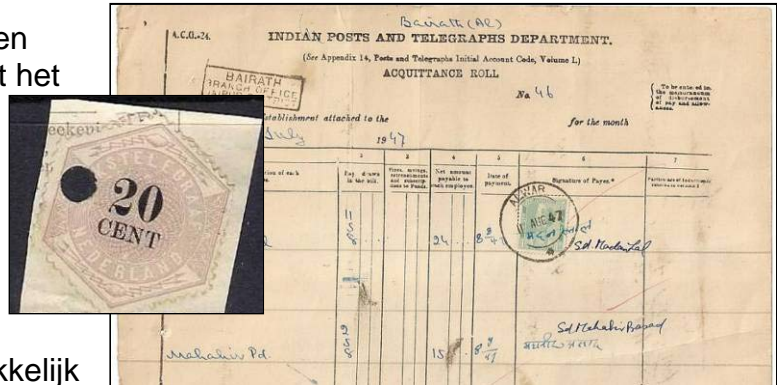
De eerste 'hulptelegraafkantoren' (met een telefoon) worden geopend in 1881: De Cocksdorp, Loosduinen, Ipendam, Ylst en Rauwerd. In ons land is dan nog geen interlokaal telefoonnet. Het aantal hulptelegraafkantoren met een telefoon is in 1902 al gestegen tot 465.

Het telegram moet tussen 1877 en 1920 betaald worden door of met het

bijplakken van speciale telegramzegels ter waarde van de kosten van het telegram of contant aan de loketbeambte.

Hoewel het gebruik van de speciale telegramzegels, die op het originele formulier werden geplakt en bewaard, makkelijk

was om aan het eind van de dag te bepalen wat de telegraminkomsten die dag waren, is het nooit echt populair geworden. De verzender moest zelf uitrekenen hoeveel de kosten van het telegram waren. Bij contante betaling rekende de loketbeambte de kosten uit. In

eerste instantie werden de zegels ontwaard middels strepen met een gekleurd potlood maar later ook door een dagtekenstempel. Tot 1902 kwamen de gebruikte zegels via Rijksveilingen in verzamelaarshanden. Maar verzamelaars hadden voor deze gebruikte stukken weinig belangstelling. Het feit dat deze zegels niet meer via de Rijksveilingen op de markt kwamen verklaart deels waarom de zegel van 25 ct, uitgegeven in 1903, zo zeldzaam is.

N. Helling